

ศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาใน
ประเพณีบุญเบิกฟ้า (แซนตา จ๊ะเซราะ)
ของประชาชน ตำบลไพศาล อำเภอบะ
โคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

A STUDY OF MORAL SAYING BUDDHISM
IN BUN BOEK FA TAMBON PAISAN
PRAKHONCHAI DISTRICT BURIRAM
PROVINCE

พระครูไพศาลชัยกิจ (ประยูร เอกวณ
โณ)^๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ใน
การศึกษาเพื่อ ๑)ศึกษาที่มาของประเพณีบุญ
เบิกฟ้า (แซนตา จ๊ะเซราะ)๒) ศึกษาความเชื่อที่
เกี่ยวข้องกับการประเพณีบุญเบิกฟ้า (แซนตา จ๊ะ
เซราะ) ของประชาชนในตำบลไพศาล อำเภอบะ
โคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) วิเคราะห์
ประเพณีการทำบุญเบิกฟ้า(แซนตา จ๊ะเซราะ)
ของประชาชนตำบลไพศาล อำเภอบะโคนชัย
จังหวัดบุรีรัมย์

^๑พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

ผลการศึกษาพบว่า

การประกอบพิธีกรรมบุญเบิกฟ้า
(แซนตา จ๊ะเซราะ) เป็นการประกอบพิธีกรรมที่
เกี่ยวข้องกับการเกษตร ที่ชาวนา ชาวไร่ ในภาค
อีสานเคยปฏิบัติกันมาในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓
เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่เกษตรกร
ภายใต้คติความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าเมื่อถึงช่วงเวลาวัน
ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุก ๆ ปี ฟ้าจะเริ่มไข
ประตูลง โดยจะมีเสียงฟ้าร้อง และทิศที่ฟ้าร้อง
เป็นสัญญาณบ่งบอกตัวกำหนดปริมาณน้ำฝนที่
จะตกลงมาหล่อเลี้ยงการเกษตรในปีนั้น ๆ

ชาวตำบลไพศาล ซึ่งประชาชน
ส่วนมากมีอาชีพทำการเกษตรมีความเชื่อ
เกี่ยวกับวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ว่าเป็นวันที่ฟ้าจะ
ไขประตุน้ำฝน จึงมีประเพณีบุญเบิกฟ้า (แซน
ตา จ๊ะเซราะ) เพื่อขอพรจากพญาแถน (เทพผู้
เป็นใหญ่) ให้ไขประตูฟ้าทางทิศที่เป็นมงคล
พิธีกรรมที่ประชาชนในตำบลไพศาลทำขึ้นในวัน
ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ นั้นประกอบด้วย ๑) พิธีสู่
ขวัญข้าว เพื่อแสดงความกตัญญูต่อพระแม่
โพสพเพื่อความสบายใจในการซื้อขายข้าว และ
เพื่อให้การแบ่งปันข้าวแก่ญาติมิตรผู้มาร่วมพิธี
๒) พิธีหาบปุ๋ยเพื่อบำรุงดิน ในตอนเช้ามีตของ
วันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ชาวนาจะต้องหาบปุ๋ยคอก
จากกองมูลวัว มูลควาย ซึ่งมักอยู่ใต้ถุนเรือนของ
ตน หอยออกไปใส่ผืนนา จนกระทั่งถึงเที่ยงวัน
จึงหยุด เป็นการเริ่มต้นเอาฝุ่น (ปุ๋ยคอก) ใส่นา
ในปีนั้น ๓) พิธีทำบุญเหือน เพื่อนำสิริมงคลจาก
พระรัตนตรัยมาสู่ที่อยู่อาศัย ๔) พิธีนำ

ข้าวเปลือกเต็มกระบุงมาถวายวัด เพื่อแสดงความเคารพศรัทธาต่อพระสงฆ์

ประเพณีการทำบุญเบิกฟ้าของประชาชนตำบลไพศาล อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์นั้น มีสาระสำคัญประกอบด้วย ๑) เป็นการเตรียมพร้อมที่จะลงมือทำการเกษตรได้ทันฤดูกาล เพราะเมื่อถึงเทศกาลบุญเบิกฟ้าพวกเขาย่อมได้ทำบุญให้เกิดขวัญและกำลังใจได้หาบปุ๋ยคอกบำรุงดิน แล้วเตรียมกายเตรียมใจและเครื่องมือให้พร้อมที่จะทำนา ๒) เป็นผู้มี ความเชื่อมั่นศรัทธาต่อพุทธศาสนา เพราะได้ทำบุญเป็นประจำทุกปีทำให้รู้จักเสียสละไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ๓) เป็นผู้มี ความกตัญญูต่อผืนนา สิ่งแวดล้อม ดินฟ้าอากาศ ตลอดจนเทพต่าง ๆ ที่เชื่อว่าเป็นผู้บันดาลฝนและธัญญาหารมาให้

คำสำคัญ: ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ,บุญเบิกฟ้า

Abstract

This thesis aims to 1) Study the origin of the tradition BunBoekFa (Santa jasrao) 2) Study the beliefs associated with the tradition BunBoekFa (Santa jasrao) of people in the paisan District. Buriram Province 3) Analyze the tradition of philanthropy withdrawal BunBoekFa

(Santa jasrao) of people in the paisan District Buriram Province

The results showed that

The rite of merit BunBoekFa (Santa jasrao) as the rituals associated with agriculture, peasant farmers in Northeast was practiced in a day. 3 month 3 is creating morale to occur for farmers. Under the traditional belief that when the days 3 night the moon 3 every years blue will start to unlock the door by a rain and thunder. The thunder were a sign and determinants of rainfall to fall for the agricultural year.

The District, which most people have beliefs about the occupation of farming days 3 night month 3, the day the sky will solve the water gate. The traditional merit BunBoekFa (Santa jasrao) to pray to the God, the angel (large). To solve the blue door in the direction of karma that people in the district administration made at days 3 night month 3 consists of 1) first class rice. To show his gratitude to maposopcomfom dealing in rice. And to make rice to relatives who share the ceremony. 2) the dust to

nurture the soil on the morning of day 3 dark night the moon 3 farmers will find around manure from the cow dung. Buffalo hump, which is often under Tun his house. Go on farmland until noon stopped, it's the beginning of dust (manure) enter the field that year. 3) a merit-making ceremony environment To bring the prosperity of the triple gem to housing. 4) the full baskets offer ceremony paddy temple. To show respect to the clergy.

Philanthropic tradition of BunBoekFa (Santa jasrao) paisandistriceprakhon Chai District of buriram Province, have important consists of 1 payments is prepared to do agriculture just in season. Because when the merit and open sky festival They surely have merit to the morale, on soil, manure treatment Then prepared mentally prepared and ready to farming. 2) who has faith to Buddhism. Because every year make known to sacrifice not merit miserly 3) has been grateful to farmland, environment, weather, As well as various gods believed to be inspire rain and cereals.

Keywords: A third day of the waxing moon in the third lunar month, BunBoekFa

๑.บทนำ

พิธีกรรม “บุญเบิกฟ้า”^๒ ของคนอีสานที่ได้ปฏิบัติสืบเนื่องมานั้น นับเป็นอีกมรดกความเชื่อหนึ่งของชุมชนเกษตรกรรม เป็นตำนานแห่งวิถีการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานที่มีการเพาะปลูกข้าวเป็นปัจจัยหลัก โดยถือกำหนดเอาวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ เป็นวันเริ่มกระทำพิธี ด้วยเชื่อว่าในวันดังกล่าวฟ้าจะไขประตูฝนให้พรังพรุสู่โลกมนุษย์เกษตรกรชาวอีสานทุกหมู่เหล่า^๓ ต่างก็เสียดูคอยฟังเสียงฟ้าร้องครั้งแรกว่าจะมาจากทางทิศใด ทั้งนี้เพื่อที่จะพยากรณ์ลักษณะของฝนที่จะอำนวยประโยชน์ในปีนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใดประชาชนในเขตตำบลไพศาลอำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์ ก็มีความเชื่อในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ เช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆ ในภาคอีสานคือถ้ายังไม่ถึงวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓

^๒ พระอริยานุวัตร เขมจารี, “กบปรมีปาก” บุญเบิกฟ้ามหาสารคาม, (มหาสารคาม : ปริดาการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๔๙.

^๓ กมลเศวต ภัตดาจารย์, วรรณคดีเกี่ยวกับชนบประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร : สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๘๗.

จะไม่ยอมเปิดยุงฉางเพื่อนำข้าวไปขายหรือไปทำบุญเด็ดขาด เมื่อถึงวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๓ จึงจะมีการเปิดยุงฉาง การนำข้าวเปลือกไปทำบุญหรือไปขาย และทำพิธีกรรมอย่างอื่นที่เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ผู้วิจัยซึ่งเป็นพระสงฆ์อยู่ในตำบลไพศาลได้เห็นประชาชนทำพิธีกรรมในวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๓ มาทุกปี แต่เมื่อไปถามประชาชนถึงเหตุผลที่ทำพิธีกรรมดังกล่าวประชาชนส่วนมากจะไม่เข้าใจและไม่รู้ว่าทำเพื่ออะไร พ่อแม่พาทำก็ทำกันสืบต่อกันมา ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับคติความเชื่อและประเพณีที่ทำในวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๓ เพื่อเป็นข้อมูลไว้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของอนุชนรุ่นหลังและเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจใฝ่ศึกษาเกี่ยวกับคติความเชื่อในวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๓ ในอนาคต

๒. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาที่มาของประเพณีบุญเบิกฟ้า (แซนตา จีเซรา)

๒.๒ เพื่อศึกษาคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญเบิกฟ้า (แซนตา จีเซรา) ของประชาชนในตำบลไพศาล อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ประเพณีการทำบุญเบิกฟ้า(แซนตา จีเซรา)ของประชาชนตำบลไพศาล อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ ขั้นสำรวจเอกสารเป็นขั้นการสำรวจเอกสารต่างๆ คือคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราวารสารและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อวางกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และตำราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๓.๒ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการบันทึกข้อมูล ดังนี้ คือ ย่อความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม บันทึกโดยถอดข้อความเป็นข้อความของผู้วิจัยเอง คัดลอกข้อความที่เป็นข้อความที่ผู้วิจัยต้องการอ้างอิงเพื่อสนับสนุนความคิดของผู้วิจัย ข้อความที่เป็นพุทธพจน์ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

๓.๓ ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก่อนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบ

เรียบร้อยแล้วจึงนำมาจัดเรียงลำดับก่อนและหลังเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๔ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

๓.๕ ขั้นสรุปผล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

๓.๖ ขั้นเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้เขียนรายงานการวิจัยตามกรอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔.ผลการวิจัย

ความเป็นมาของประเพณีบุญเบิกฟ้า (แซนตา จีเซราเซ) ผลการศึกษาพบว่า สังคมไทยแต่ดั้งเดิมนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตของคนไทยในสมัยก่อนมีความสัมพันธ์อยู่กับการประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำนา มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เป็นปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพ องค์ประกอบทางธรรมชาติที่สำคัญในการทำเกษตรกรรม การประกอบพิธีกรรมบุญเบิกฟ้า (แซนตา จีเซราเซ) เป็นการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ที่ชาวนา ชาวไร่ ในภาคอีสานเคยปฏิบัติกันมาใน

วันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่เกษตรกร ภายใต้คติความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าเมื่อถึงช่วงเวลาวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุก ๆ ปี^๔ ฟ้าจะเริ่มไขประตุน้ำฝน โดยจะมีเสียงฟ้าร้อง และทิศที่ฟ้าร้องเป็นสัญญาณบ่งบอกตัวกำหนดปริมาณน้ำฝนที่จะตกลงมาหล่อเลี้ยงการเกษตรในปีนั้น ๆ เมื่อถึงวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ชาวนาก็จะคอยฟังเสียงฟ้าร้องว่าฟ้าจะร้องขึ้นเป็นครั้งแรกทางทิศใด เมื่อได้ยินเสียงฟ้าร้องขึ้นเป็นครั้งแรกทางทิศใดก็จะทำนายปริมาณน้ำฝนตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตร

คติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญเบิกฟ้าของประชาชนในตำบลไพศาล อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาพบว่า ชาวตำบลไพศาล ซึ่งประชาชนส่วนมากมีอาชีพทำการเกษตรมีความเชื่อเกี่ยวกับวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ว่าเป็นวันที่ฟ้าจะไขประตุน้ำฝน จึงมีประเพณีบุญเบิกฟ้า เพื่อขอพรจากพญาแถน (เทพผู้เป็นใหญ่) ให้ไขประตูฟ้าทางทิศที่เป็นมงคล อนึ่งในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ จะมี

^๔สมปราษฎ์ อัมมะพันธ์, **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง, ๒๕๓๖), หน้า ๑๙.

ปรากฏการณ์หัตศจรรย์เกิดขึ้น ๓ อย่าง^๕ คือ ๑) กบไม่มีปาก คือจะมีแผ่นเยื่อบาง ๆ เกิดขึ้นปิดปากกบเป็นอันว่าวันนั้นกบจำศีลไม่ฆ่าสัตว์อื่น ๆ เป็นอาหาร ๒) นากไม่มีรูทวาร คือมีแผ่นเยื่อบาง ๆ เกิดขึ้นปิดทวารหนักของนาก เป็นอันว่านากจะไม่ขับถ่ายในวันนั้น เพราะไม่ได้กินอาหาร ๓) มะขามป้อมจะมีรสหวาน พิธีกรรมที่ประชาชนในตำบลไพศาลทำขึ้นในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ นั้นประกอบด้วย ๑) พิธีสู่ขวัญข้าว เพื่อแสดงความกตัญญูต่อพระแม่โพสพเพื่อความสบายใจในการซื้อขายข้าว และเพื่อให้การแบ่งปันข้าวแก่ญาติมิตรผู้มาร่วมพิธี ๒) พิธีหีบฝุ่นเพื่อบำรุงดินในตอนเช้ามีดของวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ชาวนาจะต้องหีบปุ๋ยคอกจากกองมูลวัว มูลควาย ซึ่งมักอยู่ใต้ถุนเรือนของตน หอยออกไปใส่ผืนนาจนกระทั่งถึงเที่ยงวันจึงหยุด เป็นการเริ่มต้นเอาฝุ่น (ปุ๋ยคอก) ใส่ไปในนั้น ๓) พิธีทำบุญเหือนเพื่อนำสิริมงคลจากพระรัตนตรัยมาสู่ที่อยู่อาศัย

วิเคราะห์ประเพณีการทำบุญเบิกฟ้า (แซนตา จีเซรา) ผลการศึกษาพบว่า ประเพณี

^๕เวียงงาม อินทวงษ์, “การพัฒนากิจกรรม การเรียนแบบจิ๊กซอร์เรื่องประเพณีบุญเบิกฟ้า มหาสารคาม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑”, สารนิพนธ์ การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐).

การทำบุญเบิกฟ้าของประชาชนตำบลไพศาล อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์นั้น มีสาระสำคัญประกอบด้วย ๑) เป็นการเตรียมพร้อมที่จะลงมือทำการเกษตรได้ทันฤดูกาล เพราะเมื่อถึงเทศกาลบุญเบิกฟ้า พวกเขาพร้อมได้ทำบุญให้เกิดขวัญและกำลังใจ ได้หีบปุ๋ยคอกบำรุงดิน แล้วเตรียมกายเตรียมใจ และเครื่องมือให้พร้อมที่จะทำนา ๒) เป็นผู้มี ความเชื่อมั่นศรัทธาต่อพุทธศาสนา เพราะได้ ทำบุญเป็นประจำทุกปีทำให้รู้จักเสียสละไม่ ตระหนี่ถี่เหนียว ๓) เป็นผู้มี ความกตัญญูต่อผืนนา สิ่งแวดล้อม ดินฟ้าอากาศ ตลอดจนเทพต่าง ๆ ที่เชื่อว่าเป็นผู้บันดาลฝนและธัญญาหารเช่น พญาแถน และพระแม่โพสพ เป็นต้น จาก การศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบการ สัมภาษณ์ผู้รู้ในส่วนที่เกี่ยวกับคติความเชื่อ เกี่ยวกับวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ พบว่าประชาชนใน ตำบลไพศาล อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการทำเกษตรกรรม มีความเชื่อในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งเป็นช่วงที่ ตรงกับปลายฤดูหนาวต่อเนื่องกับต้นฤดูร้อน เป็นวันที่มีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สำคัญ เกิดขึ้น ๔ ประการคือ ๑) เป็นวันที่ฟ้าไขประตู น้ำฝน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าไขปีกตุ่น้ำ ๒) เป็น วันที่กบไม่มีปาก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า กบไม่มี

ปาก ๓) เป็นที่นาที่ไม่มีรูทวารหนักสำหรับ
ขบถ่ายหรือที่เรียกว่า นากบมีฐี ๔) เป็นวันที่ลูก
มะขามป้อมออกรสหวาน คติความเชื่อดังกล่าวนี้
เป็นคติความเชื่อที่เชื่อถือสืบๆ กันมา ซึ่งเป็น
ความเชื่อที่เกิดจากการสังเกตสรรพสิ่งที่เป็น
สภาพทางธรรมชาติที่อยู่แวดล้อมตัวเอง ที่เคย
พบเห็นเป็นประจำอย่างคุ้นเคยและทำให้เกิด
การจินตนาการเปรียบเทียบขึ้น

๕. สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาคติธรรมทาง
พระพุทธศาสนาในประเพณีบุญเบิกฟ้า (แซนตา

จ๊ะเซราะ) ของประชาชน ตำบลไพศาล
อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้ทราบว่า
ประเพณีบุญเบิกฟ้า (แซนตา จ๊ะเซราะ) เป็น
ประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็น
ประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานที่มี
อาชีพทางด้านเกษตรกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับการ
ทำนายเสียงฟ้าร้อง ในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓
ของ คน อีสาน โบราณ คติธรรมทาง
พระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในประเพณีนี้คือความ
กตัญญู รู้คุณของแผ่นดิน ที่ได้อาศัยเพาะปลูก
พืชเพื่อเลี้ยงชีวิต

บรรณานุกรม

กมลเศวต ภัตตาจารย์.วรรณคดีเกี่ยวกับชนบประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร : สุทธิสารการพิมพ์,
๒๕๒๖.

พระอริยานุวัตร เขมจารี.“กบปมีปาก” บุญเบิกฟ้ามหาสารคาม.มหาสารคาม : ปริดาการพิมพ์,๒๕๓๒.

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์.ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย.กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้ง, ๒๕๓๖.

เวียงงาม อินทวงษ์.“การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอร์เรื่องประเพณีบุญเบิกฟ้ามหาสารคาม กลุ่ม

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑”.สารนิพนธ์

การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๕๐.

